

Met pensioen, en nu? Hoe stoom jij je financieel klaar voor een langer leven?

juli 2022

Inhoudstafel

	p
1. Voorwoord	3
2. Financiële risico's en gemoedsrust tijdens je pensioen	4
3. Context en achtergrond	5
4. Financiële risico's tijdens pensionering	6
4.1. Langer-leven-risico	6
4.1.1. Gemiddelde levensverwachting stijgt	7
4.1.2. Onzekerheid over levensverwachting	7
4.2. Gezondheidsrisico	8
4.3. Overlijden van je partner	8
4.4. Inflatierisico	8
4.5. Te veel uitgeven	9
4.6. Op veilig spelen	10
4.7. De afwezigheid van financiële producten die je een maandelijks aanvullend pensioeninkomen verschaffen	11
5. Maatregelen om het langer-leven-risico te beperken en de financiële gemoedsrust te verhogen	12
5.1. Langer leven betekent vooral ook financieel plannen voor een langere periode!	12
5.2. Verhoog je maandelijkse pensioeninkomsten	14
5.2.1. Beleggen	14
5.2.2. Huurinkomsten	15
5.2.3. Kies toch voor rente-uitkeringen	16
5.2.4. Blijf zo lang mogelijk aan de slag	16
5.3. Schenk niet te vroeg	16
6. Aanbevelingen naar beleid	17
6.1. Toon aan dat de overheid de pensioenen kan blijven uitbetalen	17
6.2. Schep meer duidelijkheid over de levensverwachting	18
6.3. Laat de markt voor renteproducten openbloeien	18
7. Referenties	19
8. Infographic	20

1. Voorwoord

We leven met z'n allen langer. Wat een mooi perspectief. Zeker als het langer in goede gezondheid kan. En als dat lang leven ook een gelukkig leven is.

Dat vergt aandacht en actie. En toch zijn we er niet voldoende mee bezig. Wij als burgers niet. Onze beleidsmakers vrees ik evenmin. Alarmbellen op verschillende maatschappelijke domeinen klinken steeds luider. De bel die luidt over de onbetaalbaarheid van de pensioenen en vergrijzing is inmiddels oorverdovend. Langer leven moet ook betekenen: anders gaan leven

in een aangepaste maatschappij. En anders met ons geld omgaan.

Want door onze stijgende levensverwachting en ons klassieke levenspatroon spenderen we meer tijd in pensioering. We hebben dan ook meer financiële middelen nodig om die steeds langer wordende periode te overbruggen. 45% van de gepensioneerden geeft aan dat ze zich zorgen maken dat ze het niet lang zullen volhouden met hun financiële reserve. En 1 op 5 zegt het financieel niet te redden als ze te lang leven: het lang-leven-risico. Slechts 1 op 5, maar de realiteit kan nog veel schrijnender zijn.

Het moet anders. Het kan anders. Ik heb 5 jaar in Japan geleefd. Daar wordt met een verfrissend perspectief naar de mogelijkheden van langer leven gekeken. En daar stopt het niet. De overheid onderneemt er zelfs concrete acties om mensen langer gezond en actief te houden. En de Japanners hebben het begrepen. Bijna 1 op 2 van de Japanners denken het financieel niet te redden als ze te lang leven. Het bewustzijn is groter dan in België. En zo zijn ze al een heel eind.

Als levensverzekeraar vinden we het belangrijk om mee onze schouders onder dit debat te zetten. Want het is onze ambitie om de Belg te beschermen en te begeleiden naar een lang en gelukkig leven. Een leven zonder financiële zorgen, ook na pensioering.

In wat volgt analyseren we de financiële risico's rond langer leven, in de context van vandaag, en richten we ons op de mogelijkheden van morgen. We verbinden hier meteen concrete voorstellen aan die (toekomstige) gepensioneerden kunnen nemen om zichzelf financieel klaar te stomen voor hun pensioen én gaan dieper in op concrete maatregelen die de overheid kan nemen. Kleine stapjes. Geen revolutie. Al is die eigenlijk wel nodig. We vertrekken daarbij vanuit onze expertise als levensverzekeraar, zonder te pretenderen de waarheid in pacht te hebben.

Zo hopen we alle betrokken partijen te inspireren rond de opportuniteiten van langer leven en pensioering. Laat dit mee een startpunt vormen om de discussie aan te wakkeren. Laat het het begin zijn van grote stappen, richting een toekomstgerichte maatschappij.

Veel leesplezier,

Frank Eijnsink
CEO van NN

2. Financiële risico's en gemoedsrust tijdens je pensioen

We worden er constant aan herinnerd dat je moet sparen voor je pensioen. En terecht. Maar een andere, even belangrijke kwestie krijgt veel minder aandacht. Hoe ga je om met je spaargeld tijdens je pensioen? Hoe voorkom je dat je bijeen gespaard kapitaal geld te vroeg op is (het langer-leven-risico)? En welke concrete stappen kan je ondernemen om op financieel vlak een goed leven te blijven leiden? En wat moet de overheid doen?

A.

Overzicht van de financiële risico's tijdens de pensioenjaren

1. Heel oud worden.
2. Zorgbehoevend worden.
3. Overlijden van je partner.
4. Inflatie. Bij een inflatie van 2% is een verdubbeling van de prijzen tijdens je pensioenjaren niet ondenkbaar.
5. Maandelijks onbewust te veel uitgeven door onvoldoende rekening te houden met de verhouding nettorendement/inflatie en de stijgende levensverwachting.
6. Als je niets riskeert door alles op een spaarrekening te laten staan, riskeer je meer.
7. Overheid blokkeert innovatie voor maandelijkse rente-uitkeringen.

B.

Individuele maatregelen om de financiële risico's te beperken en de financiële gemoedsrust te verhogen

1. Langer leven betekent financieel plannen voor een langere periode!
2. Verhoog je maandelijkse pensioeninkomsten
 - Wordt een langetermijnbelegger, enkel zo maak je een kans dat het rendement de inflatie overtreft.
 - Verhuur maar hou er rekening mee dat het soms niet verhuurd is en dat van tijd tot tijd grote renovatiekosten nodig zijn.
 - Onderschrijf een tak 23 rente-uitkering waarbij het resterend kapitaal bij overlijden naar de erfgenamen gaat.
 - Werk tijdens je pensioen. Het mag.
3. Schenk niet te vroeg.

C.

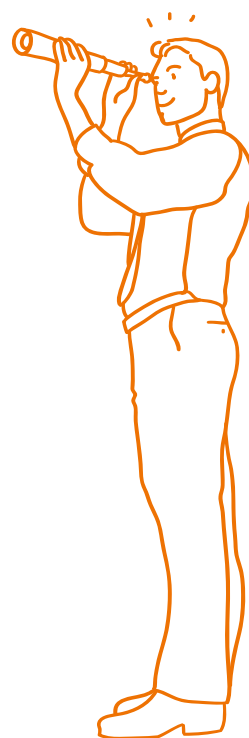
Overheidsmaatregelen om de financiële risico's te onderdrukken en het financieel welzijn van gepensioneerden te verbeteren

1. Voer de noodzakelijke pensioenhervormingen door en toon aan dat ook met de stijgende levensverwachting, de financiering van de wettelijke pensioenen haalbaar blijft.
2. Gepensioneerden onderschatten hun levensverwachting en dat heeft financiële gevolgen. Communiceer daarom met de levensverwachting die rekening houdt met de verwachte verbetering van de overlevingskansen voor de resterende levensjaren.
3. De overheid moet het mogelijk maken om lijfrente-oplossingen uit te werken die het langer-leven-risico beter kunnen opvangen.

3. Context en achtergrond

Elke 6 maanden peilt de Financiële Gemoedsrust Barometer van levensverzekeraar NN, afgenomen door het onafhankelijke onderzoeksbureau Indiville, hoe gerust de Belg zich voelt met betrekking tot zijn financiële situatie. De Financiële Gemoedsrust Index (2020-2022) staat op 59,5 voor niet-gepensioneerde 50-plussers en op 64,7 voor gepensioneerden (tot 79 jaar). Pensionering neemt bijgevolg de financiële zorgen gedeeltelijk weg. Dat betekent echter niet dat alle gepensioneerden zorgeloos door het leven gaan. Bij gepensioneerden bepalen beleggingen (beleggingsfondsen, aandelen, obligaties...), gezondheid, vastgoed, openstaande schulden en tot slot het inkomen de verschillen in financiële gemoedsrust. Gepensioneerde beleggers in goede gezondheid hebben zo bijvoorbeeld de hoogste financiële gemoedsrust (76.3). Andere groepen kennen minder tot veel minder gemoedsrust.

Wanneer we kijken naar socio-demografische verschillen valt voornamelijk op dat vrouwen zich gemiddeld meer zorgen maken dan mannen over hun financiële situatie op hogere leeftijd. Het lagere pensioen van vrouwen en de hogere levensverwachting zouden dit resultaat kunnen verklaren.

Als we dieper duiken in de resultaten vallen de volgende cijfers op.

- ▶ **Daling van levensstandaard**
41% van de gepensioneerde bevolking onder de tachtig jaar geeft aan over onvoldoende financiële middelen te beschikken om hun levensstandaard van voor pensionering te kunnen behouden.
- ▶ **Karig wettelijk pensioen**
28% onder hen kan niet leven van het wettelijk pensioen.
- ▶ **Zwak vertrouwen in overheid**
Slechts 39% van wie met pensioen is, vertrouwt erop dat de overheid hun pensioenen zal kunnen blijven uitbetalen.
- ▶ **Risico om lang te leven**
21% zegt het financieel niet redden als ze te lang leven (het langer-leven-risico), en nog eens 11% kan het zelf niet inschatten. Dit betekent dat heel wat mensen bezorgd zijn dat hun vermogen niet zal volstaan als ze lang leven (NN Group, 2021).

Deze ontmoedigende statistieken roepen een belangrijke vraag op: welke concrete stappen kan je ondernemen om te genieten van financiële gemoedsrust voor de rest van je leven?

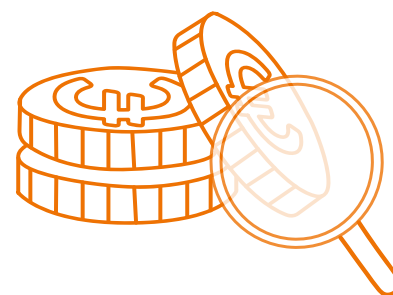
Deze nota richt zich vooral tot gepensioneerden die onvoldoende kunnen rekenen op bescherming van de overheid in hoofdzaak door een te laag wettelijk pensioen om, financieel gezien, een goed leven te kunnen leiden tijdens het pensioen. Hoe kan je je spaargeld (uit aanvullend pensioen, erfenis, verkoop zaak, spaargeld ...) best inzetten om financieel gerust de pensioenjaren door te komen?

We beginnen deze nota met het in kaart brengen van de verschillende financiële risico's die je als gepensioneerde loopt, om nadien oplossingen voor te stellen die deze risico's kunnen verzachten en je gemoedsrust verhogen. Afsluiten doen we met aanbevelingen voor het beleid.

We zullen ook aantonen dat de periode na je pensioen niet noodzakelijk een afbouw van je opgebouwd kapitaal hoeft te betekenen.

4. Financiële risico's tijdens pensionering

In dit hoofdstuk bespreken we de verschillende financiële risico's die je als gepensioneerde loopt. Oud worden met onvoldoende financiële middelen wordt het langer-leven-risico genoemd. Gezond oud worden willen we allemaal, maar de kans is reëel dat je gezondheid op een bepaald moment achteruitgaat en je zelfs hulpbehoevend wordt. Dit kan een flinke hap uit je spaargeld nemen. Als je samenwoont en een partner overlijdt, kan dit ook financiële gevolgen hebben voor de overblijvende partner. Daarnaast zijn er ook financiële risico's verbonden aan de manier waarop je omgaat met je vermogen. Te veel uitgeven, verhoogt de kans dat je ooit zonder geld komt te zitten. Te veilig willen spelen door alles op een spaarrekening te plaatsen kan ook een ongewenste uitkomst hebben. En dan moeten we het nog hebben over het inflatierisico. Inflatie vreet aan de koopkracht van je kapitaal. Tot slot halen we aan dat de overheid het langer-leven-risico verhoogt door een te strikte regelgeving inzake lijfrentes. Hieronder worden deze risico's afzonderlijk toegelicht.

4.1. Langer-leven-risico

Het langer-leven-risico is het risico dat iemand zijn vermogen overleeft, mogelijk doordat hij of zij langer leeft dan verwacht. Als dat gebeurt, kan men enkel rekenen op het wettelijk pensioen (al dan niet aangevuld met de Inkomensgarantie voor Ouderen (IGO) en de onderhoudsplicht van kinderen naar ouders toe). Voor velen onder ons zal dit waarschijnlijk onvoldoende zijn. Bovendien komt dit moment er mogelijk wanneer men hulpbehoevend is of met zware medische kosten af te rekenen heeft.

Alleen mensen die tijdens hun beroepsleven voldoende spaargeld hebben opgebouwd of mensen die bereid zijn om tijdens hun pensionering aanzienlijke toegevingen te doen met betrekking tot hun levensstandaard, kunnen deze situatie vermijden.

4.1.1. Gemiddelde levensverwachting stijgt

De gemiddelde levensverwachting is gedurende de voorbije 50 jaar met meer dan 10 jaar gestegen. Bovendien zal deze volgens het Federaal Planbureau ook de komende jaren nog verder blijven toenemen (Federaal Planbureau, 2021).

Mannen en vrouwen die in 2022 65 jaar worden, zullen respectievelijk gemiddeld 85 en 88 jaar oud worden, rekening houdend met de verwachte veranderingen in sterftepatronen tijdens hun leven¹. Deze cijfers zullen waarschijnlijk verder stijgen tot 89 jaar voor mannen en 91 jaar voor vrouwen van 65 jaar in 2050.

4.1.2. Onzekerheid over levensverwachting

De gemiddelde levensverwachting betekent uiteraard niet dat iedereen rond die leeftijd zal sterven. Een deel van de bevolking zal vroeger sterven, een ander deel later. Ook dit kan worden geschat. Zo heeft een 65-jarige vrouw 48% kans om 90 jaar te worden², 22% kans om 95 te worden en 5% kans om 100 te worden. Bij mannen liggen deze kansen iets lager. Een 65-jarige man heeft 35% kans om 90 jaar te worden, 13% kans om 95 te worden en 2% kans om 100 te worden. Variantie in levensverwachting maakt het moeilijk te bepalen hoeveel je moet sparen om financieel onbezorgd tot het einde te kunnen leven. Voorzichtigheid leert ons dat je geen financiële planning moet opstellen met de gemiddelde levensverwachting in het achterhoofd. 100 jaar worden is immers een reële mogelijkheid. Het is dan ook beter om te plannen voor een 100-jarig leven dan op je 80ste te moeten vaststellen dat je spaargeld op is.

Een bijkomende hinderpaal is de moeilijkheid die velen ondervinden om hun levensverwachting correct in te schatten. Gepensioneerden onderschatten hun levensverwachting vaker (58%) dan dat zij deze overschatten (36%). De vraag die men zich kan stellen, is waarom mensen hun levensverwachting doorgaans onderschatten? Eén van de redenen is dat men onvoldoende inziet dat de levensverwachting toeneemt met de leeftijd. Een andere reden is dat veel mensen hun levensverwachting inschatten op basis van hoe lang hun ouders of andere naaste familieleden geleefd hebben. Omdat de levensverwachting van generatie op generatie aanzienlijk toegenomen is, kan het gebruik van familieleden als maatstaf ertoe leiden dat mensen hun levensverwachting onderschatten (Dormont et al., 2018).

De inschatting van de eigen levensverwachting heeft een impact op het spaargedrag. Onderzoek toonde aan dat respondenten die dachten dat ze langer dan gemiddeld zouden leven ook meer spaarden (Bloom et al., 2006). En wie vroeger dan gemiddeld denkt te sterven, vertrekt gemiddeld vroeger met pensioen (Dormont et al., 2018). Recent onderzoek toont aan dat mensen slechts een vage notie hebben van het concept 'levensverwachting' en hun overlevingskansen tot oudere leeftijd, wat weer inhoudt dat ze waarschijnlijk te weinig sparen voor hun pensioen (Hurwitz et al., 2020). De onderzoekers hebben aangetoond dat informeren over de overlevingskansen op oudere leeftijd (bv. een 65-jarige vrouw heeft 22% kans om 95 te worden) de inschatting van de eigen levensverwachting verbetert, wat dan weer een impact heeft op het nemen van financiële langetermijnbeslissingen.

Deze resultaten tonen het belang aan van de bevolking correct te informeren over de levensverwachting.

Het is beter om te plannen voor een 100-jarig leven dan op je 80ste te moeten vaststellen dat je spaargeld op is.

¹ Op basis van de longitudinale levensverwachtingen, ook generatieve of cohortlevensverwachting genoemd.

² De kansen werden berekend aan de hand van prospectieve sterftetafels beschikbaar gesteld door Federaal Planbureau.

4.2. Gezondheidsrisico

We leven alsmäär langer. Daarbij moeten we ons ook de vraag stellen of we deze extra levensjaren in goede of slechte gezondheid zullen doorbrengen. Algemeen wordt de gezonde levensverwachting gedefinieerd als het aantal resterende jaren dat een persoon, naar verwachting, in goede gezondheid en zonder beperkingen in het dagelijkse leven zal doorbrengen. Het is een indicatie van de kwaliteit van het leven.

In de periode 2001 en 2018 steeg de levensverwachting van een 65-jarige in goede gezondheid sneller dan de globale levensverwachting. Dit is een positieve evolutie, ook in absolute jaren is er een verbetering. Wel merken we op dat de stijging van de gezonde levensverwachting de afgelopen jaren vertraagt. Als dit zich voortzet, zullen we gemiddeld genomen voor een langere tijd zorgafhankelijk zijn, en dit heeft ook financiële gevolgen.

Het aantal gezonde levensjaren voor 65-jarige mannen maakte in de periode (2001 – 2018) een inhaalbeweging, en kwam in 2018 op hetzelfde niveau als vrouwen. Daar vrouwen globaal genomen langer leven dan mannen betekent dit wel dat zij meer jaren met beperkingen zullen leven. Volgens Sciensano zou een 65-jarige man en vrouw, gemiddeld, respectievelijk 6 en 9 jaar³ een min of meerdere mate een hulpbehoevend leven leiden (Sciensano, 2022). Ook hier moet rekening mee worden gehouden.

De realiteit is sprekend. 32% van de mannelijke 85-plussers heeft op dit moment langdurige professionele zorg nodig, waarvan 18% via thuiszorg door verpleegkundigen en 13% via een verblijf in een woonzorgcentrum. Onder vrouwen in dezelfde leeftijdsgroep heeft 49% langdurige professionele zorg nodig. 22% wordt thuis verzorgd en 26% verblijft in een woonzorgcentrum (Intermutualistisch Agentschap, 2020). Het gemiddelde verblijf in een woonzorgcentrum duurt 2,9 jaar: 3,4 jaar voor vrouwen en 2 jaar voor mannen (Socialistische Mutualiteiten, 2020).

De jaarlijkse kosten voor langdurige zorg variëren sterk. In België bedragen de gemiddelde kosten voor een verblijf in een woonzorgcentrum € 1.850 per maand (Agentschap Zorg en Gezondheid, 2021)⁴. Een langere periode van langdurige zorg kan dus een zware financiële last betekenen.

Naast de zorgkosten op latere leeftijd, moet je ook rekening houden met onverwachte ziekte- en hospitalisatiekosten. De sociale bescherming in ons land reikt ver. Zo is er de maximumfactuur voor medisch kosten en de zorgverzekering. Maar sowieso zal er altijd een deel door jou moeten worden betaald.

4.3. Overlijden van je partner

35% van de samenwonende gepensioneerden maken zich veel zorgen dat ze niet dezelfde levensstandaard zullen kunnen behouden na het overlijden van hun partner (NN, 2022). Niet verwonderlijk maken vrouwen maken zich hierover meer zorgen dan mannen.

Hoewel de kans op overlijden op elke leeftijd gemiddeld lager ligt dan we denken, kan de financiële impact van een (plots) overlijden op de overlevende partner groot zijn. Als je partner overlijdt, val je ofwel terug op je eigen rustpensioen als alleenstaande ofwel op een overlevingspensioen⁵. Een combinatie van beiden is ook mogelijk. In elk geval zal het wettelijk pensioen dalen. Ben jij de partner met het laagste pensioen, dan zal deze daling groter zijn. Ook moet rekening worden gehouden met de financiële impact van de erfenis op de overblijvende partner. Daarnaast blijf de kans bestaan dat de overlevende partner heel lang leeft. Een 65-jarig koppel heeft 35% kans dat ten minste één partner 95 jaar wordt en 7% kans dat er ten minste één 100 jaar wordt.

4.4. Inflatierisico

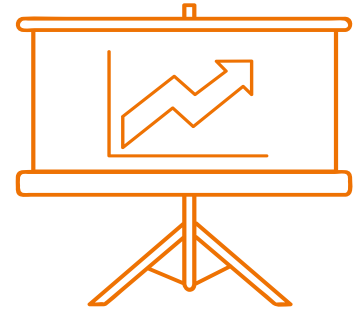
De onzekerheid over de voortdurende stijging van de prijzen staat bekend als het inflatierisico. Inflatie treft iedereen, ook gepensioneerden.

³ Sciensano gebruikt voor de berekening van de gezonde levensverwachting, de transversale levensverwachting.

⁴ We gebruiken hier de gemiddelde maandelijkse kost (excl. supplementen) in de Vlaamse woonzorgcentra.

⁵ Je komt slechts in aanmerking voor dit overlevingspensioen wanneer je getrouwd bent. Wettelijk of feitelijk samenwonenden hebben er geen recht op.

De inflatie kan plotseling sterk oplopen, zoals vandaag het geval is. We hebben een lange periode achter de rug met een relatief lage inflatie. De laatste 10 jaar bedroeg de gemiddelde inflatie 1,6%. Vandaag zitten we echter in een turbulente periode. De inflatie steeg tijdens het eerste kwartaal van 2022 tot gemiddeld 8%. Het zal volgens het Federaal planbureau tot oktober 2023 duren vooraleer we terug onder de 2% duiken (Federaal Planbureau, 2022).

Net zoals de lonen voor werknemers volgt het wettelijk pensioen de evolutie van de gezondheidsindex. Die index is geen perfecte afspiegeling van de werkelijke stijging van de consumptieprijzen. Onder andere brandstofkosten zitten hier niet in. De indexatie beschermt dus onvoldoende tegen inflatie.

Hoe hoger je wettelijk pensioen, hoe beter je zit met het oog op de toekomst. Als je daarentegen sterk afhankelijk bent van andere inkomensbronnen die niet of minder meegroeien met de inflatie, kan zelfs een geleidelijke stijging van de kosten van levensonderhoud een probleem vormen. Bij een inflatie van 2%⁶ verdubbelen de consumentenprijzen na 35 jaar. Zoals we eerder zagen is 100 jaar worden realistisch. Bij een pensionering op 65 jaar en inflatie van 2% is een verdubbeling van de prijzen aan het einde van het leven niet ondenkbaar. Als de inflatie hoger is, dan komt de verdubbeling van de prijzen eerder.

Hoe langer een gepensioneerde leeft, hoe hoger het inflatierisico wordt. Dit hangt samen met het langer-leven-risico. In de loop van een lange pensioenperiode kan zelfs een gematigde inflatie van 2% een grote impact hebben.

Inflatie kan een negatieve impact hebben op de waarde van je spaargeld. Als het rendement op je kapitaal lager ligt dan de inflatie, verlies je koopkracht. Het komt er dus op aan om op zoek te gaan naar een rendement dat minstens even hoog ligt als de inflatie, en liefst zelfs nog hoger. Actie ondernemen om je koopkracht te beschermen tegen inflatie is dus noodzakelijk.

Wie als gepensioneerde huurt en niet enkel afhankelijk is van het wettelijk pensioen, is extra kwetsbaar voor de gevolgen van inflatie. Huurprijzen worden jaarlijks verhoogd op basis van de gezondheidsindex.

4.5. Te veel uitgeven

Je zou je spaargeld als een persoonlijke financiële tuin kunnen zien, waarvan je levenslang de opbrengst kan oogsten om je een comfortabel pensioen te bezorgen. Maar wie zijn vermogen te snel opneemt, loopt het risico zonder spaargeld te vallen.

Hoeveel mag je dan uitgeven? Laten we de vraag eens omdraaien. Veronderstel dat je een kapitaal bijeen hebt gespaard van € 300.000, en je vanaf je pensionering elke maand € 1.000 nodig hebt om je wettelijk pensioen aan te vullen en comfortabel te kunnen leven. Dit bedrag wordt in de daaropvolgende jaren verhoogd met de inflatie. Hoelang kan je het in dit geval volhouden?

We starten met de hypothese dat het nettorendement op je spaargeld de inflatie volgt. In dit geval kan je het 25 jaar volhouden. We plannen op honderd jaar, wat betekent dat je 10 jaar tekortkomt als je vandaag 65 bent. Merk dus ook op dat wie arbeidsmarkt vroeger verliet, bv. op zijn of haar 60ste, 15 jaar tekortkomt.

Wil je meer zekerheid tot aan het eind van je leven, dan zal je maandelijks bedrag moeten dalen tot iets boven € 700 per maand. Een groot verschil dus. Wie 5 jaar eerder stopte, komt zelfs uit op € 625 per maand.

Stel nu dat je het volledig startbedrag op een spaarrekening plaatst. De meeste spaarrekeningen brengen zo goed als niets op. Met een inflatie van 2% en een nettorendement van 0,5%, wat vandaag nog hoog is, kom je op een maandelijks

⁶ Gemiddelde inflatie 1992-2021 is 1,9% (bron: Statbel). Een gemiddelde jaarinflatie van 2% is ook het streefdoel van de Europese Centrale Bank.

bedrag uit van ongeveer € 550 per maand. Hou je toch de € 1.000 per maand aan, dan zit je na ongeveer 21 jaar op droog zaad. Je bent dan 86 jaar. De kans dat je dan nog leeft is hoger dan 50%.

Wil je toch € 1.000 per maand kunnen uitgeven, dan moet je in deze situatie beginnen met een startkapitaal van € 550.000. Een pak meer dus dan de € 300.000 waarmee we dit voorbeeld zijn begonnen.

Een andere mogelijkheid is te kiezen voor oplossingen met meer rendement. Om met € 300.000 startkapitaal met een gerust hart te kunnen genieten van € 1.000 per maand, heb je een jaarlijks nettorendement nodig van 4,5% bij een inflatie van 2%. We gaan hier verder dieper op in.

4.6. Op veilig spelen

Beleggen tijdens de pensioenperiode is een uitdaging en wordt vaak niet goed begrepen. Er bestaan veel oplossingen voor vermogensopbouw, maar er is veel minder uitgewerkt om ervoor te zorgen dat gepensioneerden hun spaargeld niet overleven. De overheid speelt hierin een belangrijke rol. We gaan hier later verder op in.

Gepensioneerden moeten zichzelf durven zien als langetermijnbeleggers. De financiering van een pensioen dat 35 jaar kan duren, vereist doorgaans de hogere langetermijnrendementen vergelijkbaar met wat aandelen in het verleden hebben opgeleverd. Historisch gezien brengen aandelen meer op dan obligaties of contanten (zoals geld op een spaarrekening).

De realiteit is anders. Uit de Financiële Gemoedsrust Barometer van NN blijkt dat 50% van de gepensioneerden (jonger dan 80) zijn spaargeld niet belegt in aandelen, fondsen, obligaties of andere financiële producten, hetgeen niet meteen de beste oplossing is voor hen. Maar een pensioenportefeuille volledig beleggen via een spaarrekening kan contraproductief zijn. Ze doen dit omdat ze zich daarbij veilig voelen. Maar dit is een vals gevoel. Zoals eerder aangegeven erodeert de inflatie de koopkracht van het opgebouwde spaargeld, en betekenen (maandelijks) afhalingen onomkeerbaar een vermindering van het kapitaal.

Een evenwichtige portefeuille met zowel aandelen als obligaties, verzekeringsproducten met levenslange rente uitkeringen, vastgoed of een lange termijnsparcontract dat niet uitgekeerd wordt op de wettelijke pensioenleeftijd

“Gepensioneerden moeten zichzelf durven zien als langetermijnbeleggers.”

kunnen gepensioneerden een veel betere kans bieden om hun vermogen niet te overleven. Als marktschommelingen je een ongemakkelijk gevoel bezorgen, kan het zinvol zijn om je investering in aandelen te beperken. Maar dat kan op lange termijn een lager rendement betekenen, waardoor je minder kan uitgeven.

4.7. De afwezigheid van financiële producten die je een maandelijks aanvullend pensioeninkomen verschaffen

Als je met pensioen gaat, valt je inkomen vaak een stuk terug. Het netto wettelijk pensioen ligt immers meestal aanmerkelijk lager dan je laatste nettoloon. Volgens de OESO valt iemand met een gemiddeld loon over de volledige loopbaan terug op 62% van dat loon. Dit zakt tot 44% bij de hogere inkomens (OECD, 2021)⁷. Bovendien blijkt uit de NN Financiële Gemoedsrust Barometer dat bij 28% van de gepensioneerden het wettelijk pensioen te laag is om de essentiële uitgaven (zoals eten, drinken, woonlasten etc.) te kunnen bekostigen.

“Hoe dan ook zal je na je pensionering wellicht je spaargeld moeten aanspreken als je je levensstandaard wilt behouden.”

Hoe dan ook zal je na je pensionering wellicht je spaargeld moeten aanspreken als je je levensstandaard wilt behouden. Je zal waarschijnlijk een maandelijks bedrag willen opnemen bovenop je wettelijke pensioenuitkering, zodat je comfortabel kan blijven leven. Dat is ook handig omdat je nu eenmaal gewend bent om met een maandbudget te werken. Maar zoals boven al aangekaart is dit verre van eenvoudig. Je moet rekening houden met de inflatie, het rendement van de investeringen, je behoeven van impulsaankopen etc. Je kan daarom overwegen om een levenslange lijfrente te kopen om het gat in je maandelijks budget te dichten. Stel bv. dat je een wettelijk pensioen hebt van € 1.000 netto per maand, maar € 1.500 per maand nodig hebt om in je levensbehoeften te voorzien. Je kan in dat geval een lijfrente kopen die maandelijks € 500 zal betalen voor de rest van je leven.

Klassiek denken we aan de lijfrente. Maar deze producten bestaan veelal uit een klassieke tak 21 levensverzekering met afstand van kapitaal. Dit laatste is voor velen een te grote gok op hun eigen leven: als je de dag nadat je zo'n lijfrente gekocht hebt, overlijdt, ben je alles kwijt en hebben je nabestaanden niks. Bovendien zijn tak 21 producten op dit moment geen ideale oplossing, omdat de gewaarborgde rentevoeten heel wat lager liggen dan de inflatie.

Daarenboven worden in ons land rente-uitkeringen onaantrekkelijk gemaakt door veel te rigide renteformules en een ongelijke fiscale behandeling, waardoor renteproducten nauwelijks bestaan noch verder worden ontwikkeld. De overheid verzaakt hierdoor aan een middel om gepensioneerden meer financiële gemoedsrust te bieden en hen te beschermen tegen tal van risico's die we eerder aanhaalden. Voor meer details over de rigide renteformules en ongelijke fiscale behandeling verwijzen we naar [onze recente pensioenvisie \(NN, 2021\)](#).

Kortom, we raden af om nog een klassieke tak 21 lijfrente met afstand van kapitaal te onderschrijven. Maar het leven van veel gepensioneerden zou eenvoudiger en zorgelozer zijn als er op de markt andere financiële producten zouden kunnen bestaan die levenslang een aanvullend inkomen kunnen voorzien. In het laatste deel komen we hierop terug met concrete aanbevelingen naar de overheid. Wel bestaan er vandaag al innovatieve en toekomstbestendige oplossingen binnen de huidige wetgeving die hierop een antwoord bieden. We gaan hier in volgend deel verder op in.

⁷ Het OESO definieert lagere inkomens als de helft van het gemiddeld loon, hogere inkomens als anderhalf keer dat loon.

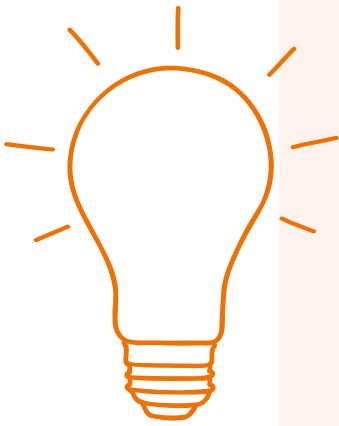

5. Maatregelen om het langer-leven-risico te beperken en de financiële gemoedsrust te verhogen

Hoewel je niet alle risico's kan vermijden, kan je de impact ervan wel beperken. Deze strategieën kunnen daarbij helpen. Financiële planning is niet alleen belangrijk in de opbouw van het vermogen richting het pensioen, maar ook wanneer je met pensioen bent. Een financieel adviseur kan hierbij helpen. Bekijk hoe je je wettelijk pensioen kan aanvullen met andere recurrente inkomsten om levenslang je essentiële kosten te kunnen dekken. Denk hier aan huurinkomsten, beleggingsopbrengsten maar ook aan producten die een levenslange rente uitkering voorzien. Heb je voldoende inkomsten doe dan deze oefening opnieuw maar deze keer voor een comfortabel leven. Hou hierbij altijd een langetermijnperspectief aan. Weet je nog, de kans dat je 100 wordt is niet onbestaand. Kortom, als gepensioneerde vandaag moet je zoals een langetermijnbelegger handelen. Nu gaan we deze oplossingen meer in detail uiteenzetten.

5.1. Langer leven betekent vooral ook financieel plannen voor een langere periode!

Eens met pensioen is het aangeraden om een nieuw financieel plan op te stellen, een proces dat een financieel adviseur kan faciliteren. Planning kan immers zekerheid en comfort bieden. Velen vinden juist dat het proces van het ontwikkelen van een pensioenplan een verhoogd gevoel van gemoedsrust geeft (Panis, 2003). Mensen zijn veel eerder geneigd zich aan een pensioenplan te houden als ze zich er goed bij voelen. Je financieel adviseur kan je helpen je pensioenportefeuille zodanig te structureren, rekening houdend met je risicotolerantie, dat je je financiële doelen op lange termijn kunt nastreven, en je de vastberadenheid verschaffen om aan de plannen vast te houden, zelfs wanneer de markten stormachtig worden.

► **Maak een overzicht**

Breng je recurrente inkomsten, uitgaven en bezittingen in kaart. Een belangrijk deel van inkomsten komt waarschijnlijk van het wettelijk pensioen eventueel aangevuld met huurinkomsten en beleggingsopbrengsten. Bij de uitgaven moet je zeker een onderscheid maken tussen essentiële uitgaven en uitgaven om een comfortabel leven te leiden. Hou er rekening mee dat zelfs zonder de impact van inflatie je noodzakelijke uitgaven zullen stijgen. Onder bezittingen vallen de gezinswoning, ander vastgoed en het roerend vermogen. Deze laatste kunnen afkomstig zijn van je spaargeld, de kapitaalsuitkering van je tweede en derde pijler, de opbrengsten van de verkoop van je zaak, een erfenis ...

► **Stel je doelstellingen vast**

Denk na over wat je nog wil bereiken of doen tijdens je pensioenjaren. Win informatie in over wat dit kan kosten. Bepaal ook hoeveel je wil schenken of nalaten.

► **Bepaal dan hoeveel je veilig kan opnemen om het langer-leven-risico te beperken.**

Hou hierbij rekening dat de kans dat jij of je partner 100 wordt niet onbestaand is. De uitkomst van de financiële planning kan ook zijn dat je meer kan uitgeven dan je denkt en zo dichter aanleunt bij de levensstandaard van voor pensionering.

► **Word een langetermijnbelegger**

Als je risicotolerantie het toelaat, stap af van al je geld op de spaarrekening te houden. Kijk naar andere beleggingsvormen en hou hierbij altijd een langetermijnperspectief aan.

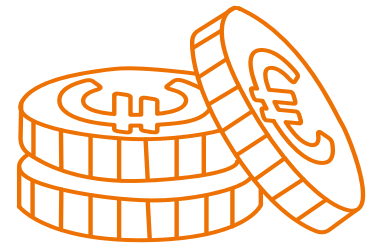

► **Hou vast aan een pensioenplan**

Uit de recente studie van Dalbar (2022) blijkt dat de inspanningen van een gemiddelde individuele belegger om de markten te slim af te zijn, resulteert in een rendement over een periode van 30 jaar dat gemiddeld ver achterblijft op het rendement van de voornaamste Amerikaanse aandelenindex (de S&P 500). Dit komt omdat emoties bij de gemiddelde belegger vaak de overhand krijgen, bijvoorbeeld onder de vorm van een verkoopbeslissing als reactie op slecht nieuws. Het onderzoek toont ook het belang aan van het door dik en dun vasthouden aan het vooropgesteld financieel plan.

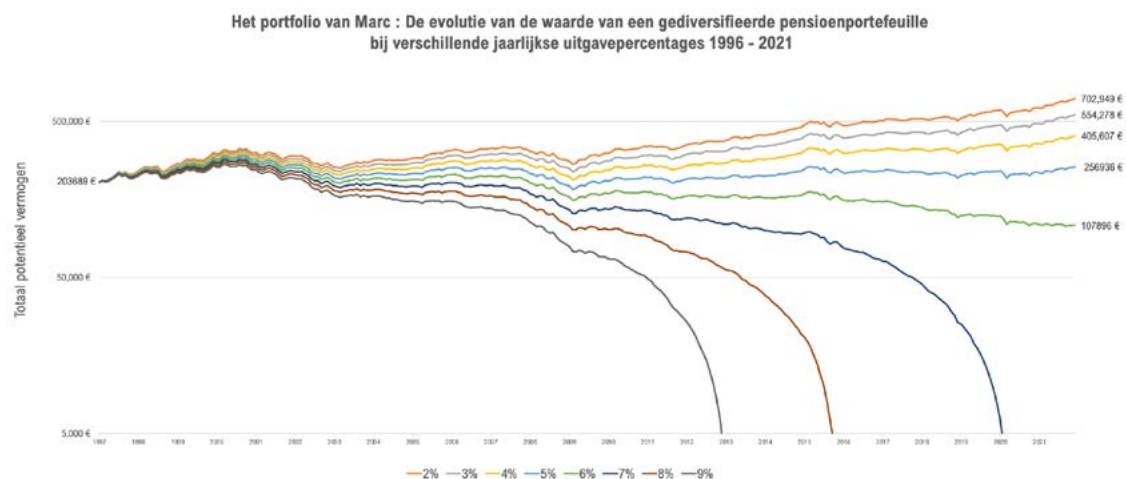
5.2. Verhoog je maandelijkse pensioeninkomsten

Je kan je maandelijkse inkomsten op verschillende manieren verhogen. We bespreken er vier: beleggen, huurinkomsten, rente-uitkeringen en werken tijdens je pensioen.

5.2.1. Beleggen

Neem het hypothetische voorbeeld van Marc, die 85 jaar oud is. Marc ging eind 1996 op 60-jarige leeftijd met pensioen met €200.000 belegd in een 50-50 aandelen/obligatieportefeuille. Als hij het volgende jaar 3% van zijn portefeuille had uitgegeven en deze uitgaven vervolgens met de inflatie had verhoogd, zouden de maandelijkse afnames van Marc gegroeid zijn van €500 in 1996 tot ongeveer €780 in 2021. Zijn portefeuille zou het tot vandaag, 25 jaar later, hebben uitgehouden en in waarde zijn gegroeid van €200.000 tot ongeveer €550.000.

Opmerkingen: Uitgaande van een belegging van €200.000 die eind 1996 voor de helft is toegewezen aan wereldwijde aandelen (weergegeven door de MSCI World) en voor de helft aan eveneens wereldwijde overheidsobligaties (weergegeven door FTSE World Government Bond - Developed Markets (Hedged EUR)) en jaarlijks wordt herverdeeld⁸. Het is niet mogelijk om rechtstreeks in deze onbeheerde indexen te beleggen. De rendementen zijn inclusief jaarlijkse vergoedingen (0.225%). De jaarlijkse uitgaven als een percentage van de portefeuille voor het eerste jaar zijn zoals aangegeven in de figuur en stijgen in de daaropvolgende jaren met de inflatie. Aan het begin van elke maand worden geldopnamen gemaakt. In het verleden behaalde resultaten bieden natuurlijk geen garantie voor de toekomst.

De waarde van Marc's portefeuille zou zich anders hebben ontwikkeld bij andere uitgavepercentages. Bij lagere uitgavepercentages zou de portefeuille sneller in waarde zijn gestegen. Was Marc begonnen met €1160/maand op te nemen (of een uitgavepercentage van 7%) dan was zijn portefeuille begin 2020 uitgeput. Ook bij een bestedingsgraad van 6% loopt (of €1000/maand) het langer-leven-risico fors op. Hoe hoger de uitgaven, hoe minder lang de portefeuille het zou hebben uitgehouden.

⁸ Eigen berekeningen op basis van de inflatiecijfers afkomstig van Statbel en marktgegevens van Backtest by Curvo. De inspiratie voor deze analyse vonden we bij Merrill.

Deze voorbeelden geven een idee van de uitgaven die een gediversifieerde pensioenportefeuille kan dragen. Uitgavenpercentages van 3% of minder zijn waarschijnlijk houdbaar, terwijl die van meer dan 5% dat wellicht niet zijn. De houdbaarheid van bestedingspercentages in de grootteorde van 3-5% hangt af van de periode in kwestie, alsmede van de andere hierboven genoemde factoren (bv. de erfenis die je wenst na te laten en je risicotolerantie).

Geduldig beleggen en een voorzichtige diversificatie kunnen helpen. Bijvoorbeeld, een portefeuille gelijk verdeeld tussen aandelen en obligaties heeft in slechts vier van de vijftientig jaar tot 2021 (2000, 2001, 2008 en 2018) een negatief rendement behaald. Bovendien herstelde de portefeuille zich in elk van deze vier gevallen binnen twee jaar van zijn verliezen. In het verleden behaalde resultaten bieden natuurlijk geen garantie voor de toekomst.

Had Marc de €200.000 eind 1996 op de spaarrekening laten staan, maandelijks €500 afgehaald en jaarlijks aangepast met de inflatie dan was eind 2021 zijn spaargeld geslonken tot ongeveer €55.000. Het aanhouden van een portefeuille die alleen uit cash bestaat voelt misschien veilig, maar verhoogt het risico dat je ooit zonder geld valt.

Het is belangrijk op te merken dat gepensioneerden van alle leeftijden baat kunnen hebben bij een bepaalde participatie in aandelen, althans, voor zover hun risicoprofiel dat toelaat.

Geduldig beleggen en een voorzichtige diversificatie kunnen helpen.

5.2.2. Huurinkomsten

Vastgoed is gemiddeld genomen een stabiele, inflatie-resistente investering. Wie bij pensionering nog geen eigen woonst heeft en er de middelen toe heeft, doet er best aan vastgoed te kopen. Het verlaagt je maandelijkse uitgaven, het inflatierisico en het langer-leven-risico.

Nogal wat gepensioneerde Belgen (19%) hebben naast hun eigen woning nog ander vastgoed, hetzij als tweede verblijf of voor verhuur (NN, 2022). Wie verhuurt, kan genieten van huurinkomsten maar je moet rekening houden met de kans dat het pand tijdelijk niet verhuurd is en dat er van tijd tot tijd grote renovatiekosten zijn (bv. door strengere isolatienormen). Vastgoed blijft een goede investering, maar je bent niet altijd gegarandeerd van een maandelijks inkomen. Ook kan de wetgever roet in het eten gooien door in de toekomst huurinkomsten of meerwaarden te belasten.

Een andere optie is te investeren, voor zover je risicoprofiel dit toelaat, in beursgenoteerd vastgoed. Onderzoek van Prof. Dewaelheyns (KULeuven) toont aan dat over de periode 2001-2020 beursgenoteerd vastgoed gemiddeld een hoger reëel rendement opbracht dan vastgoed (Dewaelheyns, 2022).

5.2.3. Kies toch voor rente-uitkeringen

Een lijfrente voor levenslange inkomsten is een van de weinig financiële producten die, net als de wettelijke pensioenen, een levenslang inkomen kunnen bieden, ongeacht hoe lang iemand leeft. Eerder raadden we af om nog in te stappen in de klassieke tak 21 lijfrente met afstand van kapitaal. Toch bestaan er vandaag al lijfrente-oplossingen binnen het strikt wettelijk kader waarmee je wel in een tak 23 belegging kan stappen en waarbij het resterend kapitaal bij overlijden naar de erfgenamen gaat. Een investering in tak 23 is interessant, omdat je op die manier mogelijk uitzicht krijgt op een hoger rendement. Belangrijk is wel dat de investering in tak 23 overeenstemt met je beleggingsprofiel. En als de rentebetaling jaarlijks met een vooraf bepaald percentage wordt verhoogd, ben je ook gedeeltelijk gedekt bij een stijging van de levensduurte (nl. tegen inflatie).

Renteproducten⁹ beperken het risico om het vermogen te overleven, en kunnen ook helpen om de portefeuille van een nieuw gepensioneerde te beschermen tegen ongunstige marktbevingen vlak na de uitbetaling van het aanvullend pensioen. Onderzoek van Merrill toont immers aan dat mensen die tijdens de eerste vijf jaar van hun pensionering te maken krijgen met lage rendementen, een bijzonder groot risico lopen om hun vermogen te overleven (Vrdoljak et al., 2014). Lijfrentes moeten mede daarom een kernproduct in de optimale pensioenportefeuille zijn (Moshe, 2013). Je zou het zo kunnen plannen dat lijfrente-uitkeringen levenslang de noodzakelijke uitgaven dekken. De rest van je vermogen zou je kunnen aanwenden om in meer risicovolle producten te beleggen, wat je opwaarts potentieel biedt en meer kans geeft om de inflatie in de loop der tijd te kunnen overtreffen. Dit biedt je ook meer vrijheid om het resterende kapitaal te gebruiken voor renovatiewerken, reizen of om een schenking te doen.

5.2.4. Blijf zo lang mogelijk aan de slag

Je hoeft na pensionering nog niet te stoppen met werken. Je mag als gepensioneerde onbeperkt bijverdienen en je volledige rustpensioen ontvangen als je 65 jaar of ouder bent of, als je nog geen 65 jaar bent, minimum 45 jaren gewerkt hebt bij de aanvang van je pensioen. Onbeperkt betekent echter niet onbelast. Als je nog geen 65 jaar bent en geen 45 loopbaanjaren op de teller hebt, kan je tot een vastgelegd bedrag bijverdienen. Daarnaast kan je nog als flexi-jobber of vrijwilliger actief blijven.

Als je financieel niet rondkomt met het wettelijk pensioen of indien uit je financiële planning blijkt dat je langer-leven-risico hoog is, is het aan te raden om nog wat bij te verdienen. Hoewel dit in ons land vrij ongebruikelijk is, zijn in andere landen 65-plussers nog vaak aan de slag, soms van moeten maar evengoed van willen. Werken houdt je immers jong van geest.

5.3. Schenk niet te vroeg

Het is een goede zaak dat ouders door schenkingen hun kinderen een duwtje in rug kunnen geven in het leven. De overheid promoot dit door schenkbelasting lager te maken dan de erfbelasting. Toch doe je best een financiële check of een update van je financieel plan zodat je zeker bent dat er na het schenken nog voldoende overblijft tot de langstlevende partner overlijdt. Bestaat de kans dat er onvoldoende overblijft, maar je wil toch nu al schenken om de erfbelasting te omzeilen, dan kan je kiezen voor een schenking waarbij je het vruchtgebruik behoudt. Zo kan je een appartement schenken maar er zelf blijven wonen of verhuren. Dit kan ook met roerende middelen. Je kan bv. een effectenportefeuille schenken, maar zelf de opbrengsten ontvangen. Weet ook dat je je helemaal niet verplicht hoeft te voelen om te moeten schenken aan je (klein)kinderen.

Je kan eventueel ook geld beleggen in een beleggingsverzekering en iemand aanduiden als begunstigde bij overlijden. Dit is interessant omdat je als verzekeringsnemer steeds aan je geld kan en je kan altijd de begunstigingsclausule wijzigen (bv. om een generatie over te slaan binnen je beschikbare gedeelte en rechtstreeks aan je kleinkinderen na te laten).

⁹ Net zoals bij andere financiële producten, moet je ook de kosten meenemen in de vergelijking tussen rente-oplossingen.

**Renteproducten
beperken het risico
om het vermogen
te overleven**

6. Aanbevelingen naar beleid

6.1. Toon aan dat de overheid de pensioenen kan blijven uitbetalen

[De pensioenvisie van NN uit 2021](#) hield een pleidooi voor de noodzakelijke hervormingen om het pensioenstelsel betaalbaar, billijk en adequaat te houden. De aangekondigde pensioenhervorming werd op de lange baan geschoven en de regering hoopt deze zomer te landen. Weinig van wat we voorstelden, zit in wat tot vandaag is uitgelekt.

Deze nota belicht de urgentie van de pensioenhervormingen vanuit de risico's die gepensioneerden lopen. Deze groep rekent op het wettelijk pensioen. De financiering ervan, zeker na de verhoging van het minimumpensioen, is ook voor deze groep cruciaal. Door de continue negatieve berichtenstroom hieromtrent en het uitblijven van doortastende arbeids- en pensioenhervormingen zijn veel gepensioneerden bezorgd dat de overheid hun pensioen nog kan blijven uitbetalen.

De overheid moet niet enkel de gepaste beslissingen durven nemen, maar moet ook kunnen aantonen dat met de stijgende levensverwachting, de financiering van de wettelijke pensioenen haalbaar blijft.

De overheid moet niet enkel de gepaste beslissingen durven nemen, maar moet ook kunnen aantonen dat met de stijgende levensverwachting, de financiering van de wettelijke pensioenen haalbaar blijft.

6.2. Schep meer duidelijkheid over de levensverwachting

De overheid moet anders en meer communiceren over de levensverwachting. Vandaag is de gebruikte maatstaf de gemiddelde algemene levensverwachting bij geboorte. Dit houdt onvoldoende rekening met de verwachte verbetering van de overlevingskansen voor de resterende levensjaren. Wij stellen voor om voortaan de generationele levensverwachting bij geboorte en op 65 jaar te gebruiken. Dit geeft een realistischer beeld aan de bevolking. Veel Belgen onderschatten immers hun levensverwachting en dit is misleidend in het kader van een levenslange financiële gemoedsrust.

Naast een absoluut cijfer, de leeftijd, is het aangewezen dat de overheid ook communiceert over de kans die iemand van een bepaalde leeftijd en geslacht heeft om 90 of 100 jaar te worden. Misschien kan ze zich laten inspireren door wat andere landen doen. Een mooi voorbeeld van hoe dit kan, staat op de [website van de Britse statistische dienst](#), waar een interactieve tool de levensverwachting en de kans om 100 jaar oud te worden toont.

Ook voor de berekening van de gezonde levensverwachting zou beter de generationele levensverwachting worden gebruikt. In de communicatie missen we vandaag nog twee elementen: het gemiddeld aantal zorgbehoevende jaren en de kans dat je op een bepaalde leeftijd zorgbehoevend wordt.

6.3. Laat de markt voor renteproducten openbloeien

Zowel bij de risico's als de oplossingen hebben we rente-uitkeringen besproken. Een lijfrente voor levenslange inkomsten is een natuurlijk vervolg van de groepsverzekering. In de groepsverzekering wordt het kapitaal beetje per beetje opgebouwd, waardoor het een beetje vreemd is dat de overheid mensen bijna dwingt om te kiezen voor de uitbetaling ervan in kapitaal. Logischer zou zijn dat de afbouw van het kapitaal ook beetje per beetje gebeurt.

Maar het kan ook anders. Wij geloven dat andere vormen van renteproducten beter de noden van gepensioneerden kunnen voldoen. Waar het om het gaat, is dat de overheid het mogelijk maakt om oplossingen uit te werken die het langer-leven-risico opvangen.

Wij stellen drie samenhangende oplossingen voor:

1. Maak de levenslange rente-uitkering de default keuze bij de uitbetaling van het aanvullend pensioen, met een opt-out-mogelijkheid richting gedeeltelijke of volledige kapitaalsuitkering.
2. Stap af van de verplichte lijfrente en stel het stelsel open naar andere soorten rentes (bijvoorbeeld tak 23-rentes, rentes met restwaarde bij overlijden, uitgestelde rentes, ...). Hierdoor kunnen concurrentie en innovatie ten volle spelen.
3. Schakel de fiscale behandeling van rente-uitkeringen gelijk met kapitaalsuitkeringen bij het aanvullend pensioen, zodat de aangeslotene echt een keuze kan maken.

7. Referenties

1. Agentschap Zorg en Gezondheid. (2021). Hoeveel bedraagt de gemiddelde dagprijs in uw woonzorgcentrum? Geraadpleegd via <https://www.zorg-en-gezondheid.be/dagprijzen>.
2. Bloom, D. E., Canning, D., Moore, M. J., & Song, Y. (2006). The effect of subjective survival probabilities on retirement and wealth in the United States. In: National Bureau of Economic Research Cambridge, Mass., USA.
3. Dalbar. (2022). Quantitative Analysis of Investor Behavior, .
4. Dewaelheyns, N. (2022). Woning is meest standvastige belegging. Geraadpleegd via <https://www.tijd.be/markten-live/analyse/woning-is-meest-standvastige-belegging/10386926>.
5. Dormont, B., Samson, A.-L., Fleurbaey, M., Luchini, S., & Schokkaert, E. (2018). Individual Uncertainty About Longevity. Demography, 55(5), 1829-1854. <https://doi.org/10.1007/s13524-018-0713-4>
6. Federaal Planbureau. (2021). Prospectieve sterftequotiënten 2021-2070. Geraadpleegd via https://www.plan.be/databases/data-50-nl-prospectieve_sterftequotienten_2020_2070.
7. Federaal Planbureau. (2022). Indexcijfer der consumptieprijzen - Inflatievooruitzichten [03/05/2022]. Geraadpleegd via https://www.plan.be/databases/17-nl-indexcijfer_der_consumptieprijzen_inflatievooruitzichten.
8. Hurwitz, A., Mitchell, O. S., & Sade, O. (2020). Testing Methods to Enhance Longevity Awareness. Wharton Pension Research Council Working Paper(2021-07).
9. Intermutualistisch Agentschap. (2020). IMA Atlas. Geraadpleegd via <https://atlas.ima-aim.be/databanken/>.
10. Moshe, A. M. (2013). Life Annuities: An Optimal Product for Retirement Income.
11. NN. (2021). De Pensioenvisie van levensverzekeraar NN. Onze nota is hier te vinden: https://www.nn.be/sites/nngroup/files/nn_pensioennota_a4_210x297-v7-nl_1.pdf.
12. NN. (2022). Financiële Gemoedsrust Barometer
13. NN Group. (2021). International Longevity Survey.
14. OECD. (2021). Pensions at a Glance.
15. Panis, C. W. A. (2003). Annuities and Retirement Well-Being.
16. Sciensano. (2022). Gezonde levensverwachting. Geraadpleegd via <https://www.gezondbelgie.be/nl/gezondheidstoestand/levensverwachting-en-levenskwaliteit/gezonde-levensverwachting>.
17. Socialistische Mutualiteiten. (2020). Bewoners van woonzorgcentra verblijven er gemiddeld 2,9 jaar. Geraadpleegd via <https://corporate.devoorzorg-bondmoysen.be/wp-content/uploads/2020/06/Persbericht-Profiel-bewoner-woonzorgcentrum-24.06.2020.pdf>
18. Vrdoljak, N., Laster, D., & Suri, A. (2014). The Role of Variable Annuities in Addressing Retirement Risks. The Journal of Retirement, 2(2), 55-66. <https://doi.org/10.3905/jor.2014.2.2.055>

► SAMENVATTING

8. Met pensioen, en nu? Hoe stoom jij je financieel klaar voor een langer leven?

We herkennen allemaal de klassieke levensloop: we beginnen als kind op de schoolbanken, om daarna in onze loopbaan te duiken en met pensioen te gaan. In aanloop van dat gedroomde pensioen bouwen we het nodige kapitaal op. Maar wat doe je wanneer je eenmaal met pensioen bent? Waarom is het belangrijk om nog met je centen bezig te zijn tijdens je pensionering? En hoe zorg je ervoor dat je genoeg financiële reserves blijft opbouwen om comfortabel te leven tijdens je pensioen?

Want we leven steeds langer. We worden ouder dan we denken, waardoor het risico bestaat dat je op een bepaalde leeftijdsgrens ook de grens van je kapitaal bereikt.

Maar zijn we daar ook financieel goed op voorbereid?

Er zijn namelijk ook heel wat risico's waarbij we vandaag onvoldoende stilstaan. We lichten er een paar toe:

- **Risico #1: Het langer-leven-risico:** 21% zegt het financieel niet te redden als ze te lang leven (het langer-leven-risico), en nog eens 11% kan de situatie niet zelf inschatten¹. Dit betekent dat heel wat mensen bezorgd zijn dat hun vermogen niet zal volstaan als ze lang leven.
- **Risico #2: De impact van ingrijpende veranderingen in je leven:** 32% van de mannelijke 85-plussers en 49% van de vrouwen in dezelfde leeftijdsgroep heeft op dit moment langdurige professionele zorg nodig². Het prijskaartje daarvoor kan stevig oplopen. Als je samenwoont en een partner overlijdt, kan dit ook financiële gevolgen hebben voor de overblijvende partner.
- **Risico #3: De inflatie:** We kunnen er niet omheen: de inflatie. Bij een pensionering op 65 jaar en een inflatie van 2% is een verdubbeling van de prijzen aan het einde van het leven niet ondenkbaar. Dat wil zeggen dat je met je spaargeld steeds minder kan kopen. Ligt de inflatie nog een stuk hoger, zoals vandaag het geval is, dan volgt die verdubbeling nog sneller.
- **Risico #4: Financieel beheer:** Tot slot zijn er ook financiële risico's verbonden aan de manier waarop je omgaat met je vermogen. Maandelijks te veel uitgeven, door gebrek aan planning of door onvoldoende rekening te houden met de inflatie en het rendement van je spaargeld, verhoogt de kans dat je ooit zonder geld komt te zitten. Geld op de rekening kan dus een vals gevoel van veiligheid geven. Het nettorendement ervan ligt immers lager dan de inflatie, wat dan weer je koopkracht aantast. Kortom, **als je niets riskeert door alles op een spaarrekening te zetten, riskeer je meer.**

¹ NN Group, 2021.

² Intermutualistisch Agentschap, 2020.

Wat kan je zelf doen? 6 tips

- ▶ **Tip 1** **Blijf financieel plannen als je op pensioen bent!** Bereken hoeveel je maandelijks kan opnemen zonder dat de spaarpot ooit op is. Het is beter om te plannen voor een 100-jarig leven dan op je 80ste te moeten vaststellen dat je spaargeld op is.
- ▶ **Tip 2** **Beleg!** Ga op zoek naar een rendement dat minstens even hoog ligt als de inflatie, en liefst zelfs nog hoger.
- ▶ **Tip 3** **Verhuur.** Vastgoed is gemiddeld genomen een stabiele, inflatie-resistente investering die bovendien het langer-leven-risico verlaagt.
- ▶ **Tip 4** **Kies voor een Tak 23 rente-uitkering** waarbij het resterende kapitaal bij overlijden naar erfgenamen gaat. Een lijfrente voor levenslange inkomsten is een van de weinig financiële producten die, net als de wettelijke pensioenen, een levenslang inkomen kunnen bieden, ongeacht hoe lang iemand leeft.
- ▶ **Tip 5** **Blijf zo lang mogelijk aan de slag.** Je mag als gepensioneerde onbepaald bijverdienen en je volledige rustpensioen blijven ontvangen als je 65 jaar of ouder bent of, als je nog geen 65 jaar bent, minimum 45 jaren gewerkt hebt bij de aanvang van je pensioen.
- ▶ **Tip 6** **Schenk niet te vroeg.** Bekijk eerst of je het financieel aankan. Wil je toch nu al schenken om de erfbelasting te omzeilen? Kies dan voor een schenking waarbij je het vruchtgebruik behoudt.

Wat onze overheid kan doen:

1. **De overheid moet aantonen dat de pensioenen uitbetaald kunnen blijven worden.** Het beleid moet niet enkel de gepaste beslissingen durven nemen, maar ook kunnen aantonen dat met de stijgende levensverwachting, de financiering van de wettelijke pensioenen haalbaar blijft.
2. **De overheid moet anders en meer communiceren over de levensverwachting.** Veel Belgen onderschatten immers hun levensverwachting en dit is misleidend in het kader van een levenslange financiële gemoedsrust.
3. **Renteproducten moeten aangepast worden om beter aan de noden van gepensioneerden te voldoen** en het langer-leven-risico op te vangen.

Deze nota werd uitgewerkt door Colin Sanders (UHasselt, Indiville), Bart Veltjen (NN), Prof. Bart Chiau (Ugent, NN), Koen Van Gorp (NN), Annelore Van Herreweghe (NN), Prof. Dr. Marneffe (UHasselt) en Dr. Janis Luyten (UHasselt).”

Over NN

Een lang leven is maar waardevol als het ook een gelukkig leven is. Daarom leidt en inspireert NN als levensverzekeraar het debat rond een lang & gelukkig leven.

Sinds 2018 bouwt NN zijn expertise inzake geluk via een NN-leerstoel aan de UGent. Prof. dr. [Lieven Annemans](#) en zijn team onderzoeken wat de Belg gelukkig maakt en hoe ze samen kunnen werken aan een gelukkig leven. Sedert 2020 gaat NN een stapje verder. In een maatschappij waarin we met z'n allen langer leven, gaat NN samen met het onafhankelijke onderzoeksbureau Indiville en onderzoeker Colin Sanders na in welke mate de Belg en de maatschappij waarin we vandaag leven klaar zijn voor een langer leven, en hoe we van dit langer leven ook een gelukkig leven kunnen maken. NN kiest hierbij steeds voor een inclusieve aanpak waarbij experts, beleidsmakers en de Belg zelf betrokken worden.

Uiteraard heeft NN concrete oplossingen in huis om je pensioen, je vermogen en gezinsinkomen te beschermen. Maar NN kijkt verder: naast je financieel welzijn heeft NN ook oog voor je mentaal en fysiek welzijn: de drie pijlers voor een lang & gelukkig leven.

NN telt 1,6 miljoen klanten in België en behoort tot NN Group, een internationale verzekeraar en vermogensbeheerder met een uitstekende kapitaalspositie, actief in 18 landen wereldwijd. NN staat tot je dienst via hun partnernetwerk van banken en makelaars dat blijft groeien.

Voor meer informatie over NN: www.nn.be

Voor meer informatie over 'Langer Leven': nn.be/langerleven.

Meer informatie & contact

Zit je met vragen na het lezen van deze nota? Heb je aanvullingen of wil je de discussie aangaan? Neem dan contact op:

Annelore Van Herreweghe
annelore.van.herreweghe@nn.be

Dit is geen contractueel document. Bijgevolg kan noch de bestemming noch de lezer er enig recht of voordeel uit halen. Deze gegevens worden louter ter informatie verstrekt.

NN Insurance Belgium nv, verzekeringsonderneming toegelaten door de NBB onder het nummer 2550 voor de Takken 1a, 2, 21, 22, 23, 25, 26 en kredietgever hypothecair krediet toegelaten door de FSMA onder het codenummer 0890270057 - Maatschappelijke zetel: Fonsnylaan 38, B-1060 Brussel - RPR Brussel, België - BTW BE 0890.270.057 - BIC: BBRUBEBB - IBAN: BE28 3100 7627 4220. - www.nn.be. - FSMA: Congresstraat 12/14, 1000 Brussel, www.fmsa.be. NBB: de Berlaumontlaan 14, 1000 Brussel, www.nbb.be